

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

Кафедра культурології

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня магістра

на тему: **Малюнки на тілі: культурні витоки,
типологія, сучасна практика**

Виконала: студент 2 курсу
магістратури
денної форми навчання
галузь знань 03– Гуманітарні науки
спеціальність 034– Культурологія
Криворутченко С. Ю.

Керівник: доктор мистецтвознавства,
завідувач кафедри мистецтвознавства
та літературознавства ХДАК
проф. Рибалко С. Б.

Рецензент: канд. мистецтвознавства,
доц. каф. теорії та історії мистецтва
Харківської державної академії
дизайну і мистецтв
Корнєв А. Ю.

Харків 2020

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПОХОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАКТИКИ МАЛЮНКІВ НА ТІЛІ	14
1.1 Культурні витоки та функції малюнків на тілі.....	15
1.2 Малюнки на тілі у суспільній свідомості.....	25
Висновки до розділу.....	32
РОЗДІЛ 2. ТИПОЛОГІЯ МАЛЮНКІВ НА ТІЛІ	33
2.1 Різновиди та еволюція тимчасового розпису тіла.....	34
2.2 Постійні малюнки на тілі: типи та особливості розвитку.....	45
Висновки до розділу.....	51
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНА ПРАКТИКА МАЛЮНКІВ НА ТІЛІ	53
3.1 Основні фактори поширення практики малюнків на тілі.....	53
3.2 Малюнки на тілі у контексті сучасних мистецьких практик.....	57
Висновки до розділу.....	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ	79
ДОДАТОК А. Альбом ілюстрацій.....	79
ДОДАТОК Б. Результати опитування «Суспільне сприйняття практики татуювання.....	88

ВСТУП

Звичай нанесення різноманітних малюнків на тіло відомий людству з найдавніших часів. Вони були важливим елементом життя та відігравали істотну роль у становленні людини як члена спільноти. В традиційних суспільствах малюнки на тілі відігравали ряд суспільно-культурних, світоглядних, ієрархічних, релігійних та інших функцій. Складний і нерівномірний процес побутування, розвитку та трансформації малюнків на тілі поступово оформив впливову структуровану соціально-культурну практику, відзначену рядом регіональних особливостей. З часом вона набула усе більшого функціонального значення всередині різних суспільств та культур. Зростання впливу малюнків на тілі триває і донині. Формуються ряд течій та напрямків, що здійснюють вагомий вплив на сучасні культуротворчі процеси.

Сучасну стрімку актуалізацію практики складно вважати випадковою. Вона є прямим наслідком становлення та популяризації в міжнародному культурному просторі ліберальних ідей. Серед них особливе місце посідає індивідуалізм особистості, пропаганда свободи на одноосібні рішення щодо себе, що з огляду на об'єкт дослідження, на побутовому рівні може виражатися формулою «моє тіло-моя справа». Декларується повна свобода вибору та рішень індивіда незалежно від переконань та поглядів оточення [4, с. 43]. В популярному розумінні індивідуалізм пропагує свободу самовираження людини, її вихід з-під впливу традиційних суспільних стандартів. Як результат — формування бачення індивідом себе і оточуючого світу у відповідності до власних смаків. В свою чергу, це передбачає популяризацію практик, спрямованих на трансформування людського тіла.

Такі тенденції є одним з наслідків зростання впливу візуальних образів в масовій культурі. Одним з усе більш важливих засобів її трансляції є інтернет-ресурси та соціальні мережі, що охоплюють величезну кількість користувачів в ряді країн. Зображення в різноманітних його проявах стає

основним засобом передачі інформації, починаючи від повідомлень і завершуючи найактуальнішими модними тенденціями. Тож в рамках наростаючої візуалізації культури істотно актуалізувалася проблематика зовнішнього вигляду людського тіла. Нерідко воно почало набувати характеру засобу трансляції певних поглядів та ідей, властивих для індивіда.

Актуальність теми. Усемісцева популяризація індивідуалізму в сучасному міжнародному соціокультурному просторі сформувала потребу в засобах самовираження, що мають підкреслювати оригінальність та неординарність індивіда, виокремлювати його з-посеред інших членів суспільства та відображати його особисті ідеї, смаки і переконання. Таким яскравим засобом завдяки видовому різноманіттю та майже необмеженим можливостям для формування нових змістів і значень стали малюнки на тілі. Ряд технік, зокрема тимчасові та постійні татуювання, скарифікація, татуаж, перманентний макіяж, нейл-арт та ряд інших здатні реалізувати величезний спектр запитів людини та надати, по суті, необмежений простір до реалізації найбільш оригінальних ідей. Тож цілком природно малюнки на тілі набувають усе більшої популярності.

Сучасна популяризація практики значною мірою може завдячувати лавиноподібному розвитку інформаційних технологій та соціальних мереж, розроблених для обміну візуальним контентом. Такі з них, як Instagram, містять величезну кількість впливових персональних сторінок, що здатні блискавично популяризувати окремі зображення, речі, світоглядні чи мистецькі тенденції та погляди серед величезної аудиторії, не обмеженої географічними чи культурними рамками. Таким чином формується значна кількість ідентичних в ряді країн модних тенденцій. Зокрема, під впливом загальносвітової моди, постійні татуювання набувають усе більшу кількість прихильників не лише в країнах, чия культура традиційно містила звичай нанесення малюнків на тіло, але і в країнах, серед населення яких подібні практики традиційно були рідкістю чи зовсім відсутніми, слугували як засіб

відзначення асоціальних осіб, викликали громадський осуд чи навіть інколи опинялися під забороною [30]. В стрімкому процесі популяризації малюнків на тілі проглядають цікаві особливості сучасного розвитку та активізації міжкультурних комунікацій, взаємин національних культур традиційного типу із масовою культурою сучасності, адже вона поєднала у собі ряд традиційних рис та елементів європейської та інших культур. В цьому усе більше проглядає тенденція до набуття масовою культурою сучасності позанаціональних універсальних рис. Певною мірою, відбувається виникнення смислової конкуренції з традиційними національними культурами. Дослідження такої взаємодії через малюнки на тілі має неабиякий соціокультурний інтерес.

Сучасні малюнки найчастіше мають на меті естетизацію та трансформування візуального образу людського тіла. Це сприяє поступовій трансформації усталеного бачення образу людського тіла та формуванню його нового образу. Разом з цим, усе частіше вони розглядаються дослідниками сучасної культури у якості нового перспективного напрямку сучасного мистецтва. Нарівні з традиційними мистецькими формами, різноманітні види малюнків на тілі стають об'єктами мистецьких заходів, виставок, конкурсів тощо. Таким чином, можна стверджувати, що малюнки на тілі відіграють усе більшу роль в процесі формування та трансформації окремих елементів сучасної масової культури, зокрема моди, естетичних ідеалів, самосприйняття та самопрезентації, актуального бачення мистецтва та розширення його рамок тощо.

На тлі даних тенденцій вкрай актуалізується потреба дослідження практики створення малюнків на тілі як такої, її історичного розвитку та характеру її основних трансформацій. Основну цікавість має дослідження напрямків впливу малюнків на тілі на розвиток сучасної культури та викликаних ними соціокультурних трансформацій. Чітке розуміння цих деталей дозволить виокремити та прослідкувати основні ідеї та тенденції, пов'язані з практикою, оцінити їх зміст та перспективи подальшого розвитку

і, за потреби спрогнозувати подальші напрямки розвитку малюнку на тілі як чинника формування масової культури. Відносно невисока кількість досліджень, присвячених як комплексному, так і фрагментарному дослідженню сучасного побутування різних видів малюнків на тілі вкотре додає роботі актуальності.

Стан наукової розробки проблеми. Досліджувана проблема частково знайшла відображення в етнологічних та антропологічних дослідженнях ряду традиційних суспільств в контексті аналізу походження, функціонального значення практики та характерних особливостей її реалізації переважно в архаїчних формах. Дана тематика також висвітлюється в роботах соціально-психологічної та криміналістичної спрямованості. Значною мірою вони присвячені дослідженню різноманітних молодіжних субкультур, особливостей побутування злочинного світу чи деструктивних тенденцій особистісного розвитку індивіда. Такі роботи акцентують увагу на малюнках на тілі, як елементі ідентифікації тих чи інших особистісних рисах носія — його приналежності до кола окремої спільноти, відображення світоглядних ідей чи наявного життєвого досвіду. Втім, пошук та аналіз літератури, що торкається проблематики дослідження, засвідчив, що кількість доступних для широкого загалу україномовних чи перекладних робіт, присвячених комплексному дослідженню власне малюнків на тілі, зокрема їх різновидів, розвитку та впливу на сучасні культуротворчі процеси є відносно невеликою. Однак, з усе більшим зростанням популярності практики у суспільстві, зростатиме інтерес громадськості і науковців до даної проблематики, а отже, вкрай актуалізується потреба таких досліджень.

Малюнки на тілі є цікавою складовою ряду культур починаючи, імовірно, від епохи неоліту і до сьогодення [2]. Тож цілком природною є цікавість дослідників до тематики малюнків на тілі та ряду її аспектів.

Наукові праці, присвячені дослідженню даної тематики, умовно можна розподілити на декілька груп.

Значна кількість тематичної літератури присвячена дослідженню ряду різновидів малюнків на тілі в історико-етнологічному чи антропологічному контекстах. Так, малюнки на тілі досліджуються як сегмент культурно-релігійної практики традиційних спільнот минулого. Основна увага дослідників акцентується переважно на місцевих особливостях практики, зокрема її культурних витоках, відповідно - мотивації для створення зображень, технологіях їх створення, трактуванню змісту малюнків, їх ролі в процесі становлення індивіда як члена спільноти тощо. Зокрема, це роботи М. Медникової [26], Дж. Е. Раша [40], К. Леві-Стросса [23, 24], Л. Баркової [3], В. Погадаєва [38].

Неабияку користь для дослідження становить ряд робіт, присвячених висвітленню тенденцій розвитку та розповсюдження практики створення малюнків на тілі з точки зору криміналістики та соціальної психології, де значною мірою акцент поставлений стосовно соціально-психологічної мотиваційної складової індивіда, чие тіло слугує тлом для їх нанесення. Такими є роботи Ч. Ломброзо [25], Л. Мільяненкова [31], В. Пирожкова [37], Дж. Ч. Раша [40], У. Д. Хамблі [51]. Ці дослідження значною мірою ґрунтуються на досвіді спостереження та аналізу поведінки реальних представників кримінального світу різних періодів, країн та різних вікових груп, що дозволило визначити та прослідкувати основні параметри побутування малюнків на тілі в конкретному суспільно-культурному середовищі. Втім, теорія Ч. Ломброзо ґрунтується на усталеному ставленні автора до реалізації практики як складової маргінальної природи поведінки індивіда.

Важливою, втім вкрай невеликою є частка літератури, присвяченої вузькоспеціалізованому дослідженню окремих різновидів малюнків на тілі. Зокрема, це роботи Л. Елджідж [55], присвячена глибокому та всебічному аналізу історії макіяжу, Ф. С. Фарманфармаян [57], що акцентує увагу на

розвитку косметики в Ірані, І. Іванової [13], присвячена дослідженню практики створення малюнків на тілі за допомогою хни тощо.

У якості **джерел**, що дають найчіткіше уявлення про характерні риси ряду різновидів малюнків на тілі, використано ряд візуальних матеріалів, наведених в альбомі ілюстрацій у розділі «ДОДАТКИ». З метою демонстрації окремих впливових історико-культурних тенденцій суспільного сприйняття практики залучено письмові джерела. Серед них тексти Біблії та Корану, окремі праці античних авторів, зокрема Овідія [39] та Ксенофонта [22]. Також із цією метою використано низку криміналістичних робіт, заснованих на авторській обробці статистичного матеріалу різних періодів, зокрема Ч. Ломброзо [25] та Л. Мільяненкова [31].

До джерельної бази роботи також залучено матеріали опитування, проведеного автором у 2019 році.

Метою роботи є дослідження місця та ролі малюнків на тілі у сучасних культуротворчих процесах.

Для досягнення мети роботи необхідно виконати наступні **задачі**:

1. Дослідити та систематизувати джерельну базу та літературу, присвячену різноманітним видам малюнків на тілі та стан наукової розробки тематики роботи.

2. Визначити культурні витоки практики малюнків на тілі та її роль в архаїчних суспільствах.

3. Систематизувати данні щодо історичних типів практик, пов'язаних із нанесінням малюнків на тіло, визначити основні віхи їх трансформації.

4. Відстежити характерні риси суспільного сприйняття практики малюнків на тілі в різні періоди.

5. Сформуувати типологію малюнків на тілі.

6. Висвітлити вплив сучасних малюнків на тілі на розвиток нових культурних та мистецьких явищ.

Об'єктом дослідження є практика малюнків на тілі як соціокультурний феномен.

Предметом дослідження слугують головні особливості побутування сучасної практики малюнків на тілі.

Для дослідження особливостей побутування практики малюнків на тілі необхідне застосування ряду різнопланових наукових **методів**.

З метою виявлення та аналізу історичних витоків основних різновидів практики створення малюнків на тілі застосовано історичний метод. За його допомогою здійснено дослідження особливостей застосування малюнків на тілі в процесі історико-культурного розвитку ряду людських спільнот від періоду виникнення практики і до сьогодення. Окрім того, метод дозволив відслідкувати основні історичні трансформації як власне практики, так і особливостей її суспільного сприйняття в залежності від панівних соціокультурних тенденцій певної епохи. Також метод дозволяє здійснити перевірку достовірності джерельної бази дослідження.

Для дослідження основних історико-культурних трансформацій змістів та значень малюнків на тілі було застосовано семіотичний метод. За його допомогою прослідковано основні напрямки змін значення малюнків починаючи від традиційних архаїчних суспільств і завершуючи сучасними тенденціями щодо змісту різноманітних втілень практики створення малюнків на тілі. Метод дозволяє відслідкувати шлях, за яким існуюча практика проходила процес відкидання ряду властивих знакових змістів та формування і набуття на заміну нових.

Метод порівняння застосовано для визначення основних відмінностей між різноманітними формами малюнків на тілі. За його допомогою проведено пошук та фіксацію основних схожих та відмінних рис

різних методик виконання малюнків. Це дозволило відзначити приблизну послідовність їх виникнення та популяризації, визначити домінуюче регіонально-етнічне середовище застосунку конкретних різновидів, а також відзначити ряд важливих рис їх історичного розвитку.

Структурний метод застосовано з метою дослідження історичного різноманіття видів малюнків на тілі, методик нанесення зображень, терміну їх збереження на шкірі носія та прослідковування головних особливостей кожного з різновидів. За допомогою методу стало можливим відслідкування процесу розшарування певних видів малюнків на ряд нових, кожен з яких відзначений використанням своєрідних матеріалів, методик, відтворенні на конкретній частині тіла людини тощо.

З метою визначення та аналізу особливостей суспільного сприйняття малюнків на тілі застосовано психологічний метод. За його допомогою відстежено основні тенденції трансформації сприйняття практики в різноманітні історичні періоди в залежності від існуючих соціокультурних реалій епохи. Також аналіз історичних трансформацій суспільного сприйняття дозволив відстежити витоки ряду тенденцій щодо сучасного різноманіття громадських реакцій на прояви практики та відслідкувати основні мотиваційні зразки, що спонукають індивіда в сьогоденні до створення малюнків на власному тілі.

Для збору та обробки даних про сучасне суспільне сприйняття практики малюнків на тілі в рамках власного міні-опитування застосовано соціологічний метод. Це обумовлено сучасною вкрай швидкою деактуалізацією інформації. Так, при використанні існуючого статистичного матеріалу варто враховувати ситуативність відповідей респондентів, коли їх достовірність суттєво залежить від ряду обставин — місця опитування, анонімності, тематики опитування тощо; окрім того, вагому роль відіграє і значна залежність ряду респондентів від загальноприйнятої громадської думки. Тож позиція респондента може бути справжньою чи демонстрованою, що в свою чергу, породжує неточність та швидко деактуалізує результати

опитування. Таким чином, з метою набуття інформації, максимально актуальної на час проведення дослідження було проведено власне опитування громадської думки щодо суспільного сприйняття одного з найбільш популярних різновидів практики створення малюнків на тілі — татуювання. Опитування було проведено анонімно за допомогою тестової анкети в мережі Інтернет. Його результати було опрацьовано та залучено у процесі написання роботи. Статистика результатів опитування наведена у розділі «ДОДАТКИ».

У процесі підведення підсумків роботи застосовано метод прогнозування. За його допомогою з урахуванням сучасних тенденцій розвитку практики створення малюнків на тілі стало можливим висловлення ряду припущень щодо основних напрямків подальшого розвитку та трансформації практики, її соціокультурних змістів, чергових перетворень серед основних тенденцій суспільного сприйняття та напрямків подальшого впливу малюнків на тілі на розвиток культури.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що:

- здійснено спробу систематизації різноманітних даних з історії виникнення, розвитку та побутування основних різновидів практики створення малюнків на тілі;
- прослідковано та порівняно основні риси історичного розвитку окремих видів малюнків на тілі та їх суспільного сприйняття;
- виявлено та досліджено окремі напрямки реалізації впливу малюнків на тілі на розвиток сучасної культури як масового, так і традиційного типу.

Апробація результатів дослідження була здійснена шляхом представлення окремих положень роботи на Міжнародній науково-практичній конференції «Треті академічні читання пам'яті Г.І. Волинки: філософія, наука і освіта» (17-18 травня 2019 р., м. Київ).

Практична значимість роботи. Результати дослідження можуть бути застосовані у процесі викладання культурологічних дисциплін, що містять у собі розгляд проблематики тілесності. Також, окремі елементи та результати дослідження можуть слугувати у якості матеріалу у просвітницькій роботі з метою подолання негативних суспільних стереотипів і разом з тим, виокремлення реальних проблем, пов'язаних з виконанням малюнків на тілі. Як приклад, матеріали, присвячені семантиці зображень можуть бути корисними для обговорення серед молоді з метою пропагування відповідального ставлення до вибору форми та змісту постійних малюнків на тілі. Окрім того, висвітлення особливостей медико-естетизаційного застосування малюнків в сьогоденні може слугувати у якості засобу популяризації окремих різновидів практики як методу реабілітації - подолання наслідків фізичної травматизації людини чи окремих візуальних недоліків, а отже, й особистих психологічних комплексів та подальшої соціалізації носія. Матеріали роботи можуть мати користь в процесі розробки тематичних культурних масових заходів.

Структура роботи. Робота складається з чотирьох основних частин: вступу, основної частини, що складається з трьох розділів, висновків та додатків. Вступ загострює увагу переважно на актуальності обраної теми. Основна частина простежує шлях, зміст, еволюцію та соціокультурну роль практики малюнків на тілі, починаючи від давнини і до сьогодення. Перший розділ загострює увагу на визначенні культурних витоків практики та її основних суспільно-культурних функцій, простежує основні функціональні та семантичні трансформації практики, відображає особливості її суспільного сприйняття. Другий розділ присвячений формуванню типології малюнків на тілі. Третій розділ присвячений дослідженню впливу практики малюнків на тілі на розвиток сучасної культури. У висновках підсумовуються основні результати роботи та відповідність отриманих результатів дослідження встановленим завданням. Додатки слугують наочною джерельною базою дослідження

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонов Е. «Невидимые» татуировки на теле «ледяного человека» удалось рассмотреть. Наука и жизнь : веб-сайт. 2015. URL: <https://www.nkj.ru/news/25787/> (дата звернення: 13.12.2018)
2. Барановский А. Искусство татуировки. М.: Славянский дом книги, 2002. 373 с.
3. Баркова Л., Панкова С. Татуировки на мумиях из Пазырыкских курганов в инфракрасных лучах. / Вестник истории, литературы, искусства. М.: 2006. Т. 3. С. 31-42.
4. Баценкова А. Концепция индивида и индивидуализации в теориях Э. Баумана и У. Бека. / Вестн. Моск. ун-та. Социология и политология. М.: 2018. Т. 24. URL: <https://vestnik.socio.msu.ru/jour/article/view/362/267> (дата звернення: 20.10.2019).
5. Біблія. / Пер. І. Огієнка. Біблія Онлайн : веб-сайт. URL: <https://bibleonline.ru/bible/ubio/lev-19/> (дата звернення: 02.07.2019)
6. Борохов А. Многоосевая классификация татуировок для интегральной оценки проявлений психопатологии личности носителя. Часть 1 // Медицинская психология в России. 2018. Т. 10. С. 10.
7. Буняк А. История развития маникюра. Estportal : веб-сайт. URL: <https://estportal.com/istoriya-razvitiya-manikyura/> (дата звернення: 02.10.2019)
8. Ворошилова С. На рубце: Зачем нужны татуировки на шрамах : веб-сайт. URL: <https://birdinflight.com/ru/reportaj/20161121-upon-the-scar-why-people-need-covering-up-tattooes.html> (дата звернення: 18.06.2019)
9. Гаврилов Е. Принцесса Укока (Принцесса Кадын) Алтай туристский: веб-сайт. URL: <https://www.vtourisme.com/altaj/bogatstva-altaya/1152-printsessa-ukoqa> (дата звернення: 17.05.2019)
10. Гальперина Г. Язык татуировок. Как читать рисунки на теле. М.: Центрполиграф, 2007. 192 с.

11. Егоров Р: Татуировка, пирсинг, боди-арт: Практическое пособие. М.: Этерна, 2006. 256 с.
12. Зорина Л. Человеческая телесность: исторический контекст и актуальные проблемы современности. Дискуссия. 2012. №1(19). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/chelovecheskaya-telesnost-istoricheskiy-kontekst-i-aktualnye-problemy-sovremennosti> (дата звернения: 03.12.2018)
13. Иванова И. Хна, татуировки и роспись по телу. Ростов н/Д.: Феникс, 2005. 160 с.
14. Искусство татуировки / Сост. В.Д. Косулин. СПб.: ООО "Золотой век", ООО "Диамант", 2001. 288 с., ил.
15. История нейл-арта: от 90-х до наших дней. Cosmopolitan : веб-сайт. URL:<https://www.cosmo.ru/beauty/nails/istoriya-neyl-arta-ot-90-h-do-nashih-dney/> (дата звернения: 13.11.2018)
16. История татуировки от первобытных времён. Costumehistory.ru : веб-сайт. URL: http://www.costumehistory.ru/view_post.php?id=116 (дата звернения: 09.05.2019)
17. Как татуировка стала формой искусства : веб-сайт. URL: <http://www.furfur.me/furfur/culture/culture/170525-tatuirovka-v-kulture> (дата звернения: 16.06.2019)
18. Келлендер М. Татуировки: зачем же мы их делаем? 5 функций тату Наша Психология : веб-сайт. URL: <https://www.psyh.ru/tatuirovki-zachem-zhemy-ih-delaem/> (дата звернения: 18.10.2018)
19. Кибалова Л., Гербенова О., Ламарова М. Иллюстрированная энциклопедия моды. /Пер. И. Ильинской и А. Лосевой. Прага: Артия, 1988. 608 с.
20. Козырева Т. История в шляпках. Газета День. 2018. №91-92, URL: <https://day.kyiv.ua/ru/article/tema-dnya-obshchestvo/istoriya-v-shlyapkah> (дата звернения: 18.07.2019)
21. Коран. Коран онлайн : веб-сайт. URL: <https://quran-online.ru/40:64> (дата звернения: 02.07.2019)

22. Ксенофонт. Домострой. / Пер. С. И. Соболевского, под ред. А. А. Столярова. 2001. URL: <http://ancientrome.ru/antlittr/t.htm?a=1348108000#10> (дата звернення: 09.11.2018)
23. Леви-Стросс К. Структурная антропология / Пер. с фр. Вяч. Вс. Иванова. М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. 512 с.
24. Леви-Стросс К. Печальные тропики. М.: Мысль, 1984. 448 с.: ил. URL: https://royallib.com/book/levistross_klod/pechalnie_tropiki.html (дата звернення: 14.12.2018)
25. Ломброзо Ч. Преступный человек. М. : Эксмо; МИДГАРД, 2005. 876 с.
26. Медникова М. Б. Неизгладимые знаки: Татуировка как исторический источник. М.: Языки славянской культуры. 2007. 216 с.
27. Медицинские тату. Otattu.ru : веб-сайт. URL <https://otattu.ru/znachenie-vseh-tatuirovok/meditsinskie-tatu> (дата звернення: 30.11.2018)
28. Мельников И. Эволюция нательного рисунка. 2012. – 32 с.
29. Мензурное фехтование. Международной благотворительный фонд «За будущее фехтования»: веб-сайт. URL: http://www.fencingfuture.org/cntnt/rus/fehtovanie/rus_history/n3.html (дата звернення: 19.05.2019)
30. Мещеряков А. Н. Книга японских символов. Книга японских обыкновений. М.: Наталис, 2003. 556 с.: ил.
31. Мильяненков Л. По ту сторону закона. Энциклопедия преступного мира / Оформл. Г. Семёнова. СПб.: Редакция журнала «Дамы и господа», 1992. 118 с.: ил.
32. Муравлева Н. Искусство украшения тела. Татуировка, пирсинг, скарификация. СПб.: ДИАМАНТ, 2002. 160 с.
33. Людина зі шрамом : список відтворення епізодів телевізійного проекту // YouTube: сайт. URL: https://www.youtube.com/watch?v=hyivPctGksA&list=PLdEJCePEX575o8Qm0dCl9QTtARmgTe_yVF (дата останнього звернення: 25.08.2019)
34. Ольгерд М. Татуировка. Тайна и смысл. М.: Синтест, 1995. 96 с.

35. Осенняя К. : персональна інтернет-сторінка. YouTube : веб-сайт. URL: <https://www.youtube.com/user/OsennyayaKate/videos> (дата звернення: 12.09.2019)
36. Пирожков В. Криминальная психология. М.: Ось-89, 2007. 704 с.
37. Пирожков В. Законы преступного мира молодежи. Криминальная субкультура. Тверь : Приз, 1994. URL: <http://yurpsy.com/files/biblio/pirojkov/pirojkov.htm> (дата звернення: 24.04.2019)
38. Погадаев В. Тату охотников за головами Восточная коллекция. Куала-Лумпур, 2003. С.150-155. URL: http://orient.rsl.ru/assets/files/food/text/2003/2003_3_14/2003_3_tatu_g.pdf (дата звернення: 19.07.2019)
39. Публий Овидий Назон. Притирания для лица / Пер. С. А. Ошерова // Скорбные элегии. Письма с Понта. М.: Наука, 1978. 272 с. URL: <http://ancientrome.ru/antlittr/t.htm?a=1303012001> (дата звернення: 22.11.2018)
40. Раш Дж. Э. История культуры татуировок, пирсинга, скарификации, клеймения и вживления имплантов. СПб.: ИГ «Весь», 2011. 192 с.
41. Рибалко С. Б. Японський татуаж у контексті релігійних, соціальних та мистецьких практик. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура. 2013. № 4. с. 75-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2013_4_19 (дата звернення: 12.11.2018)
42. Руденко С. Татуировка азиатских эскимосов. // СЭ. 1949. №1. С. 149-154. URL: <http://kronk.spb.ru/library/rudenko-si-1949a.htm> (дата звернення: 08.12.2018)
43. Рус А. Народ майя / Пер. с исп. с сокр. Э. Г. Александренкова. М.: Мысль, 1986. 256 с.
44. Сантьяго Сьерра – Джереми Деллер. Музей современного искусства «Garage» : веб-сайт. URL: <https://garagemca.org/ru/event/santiago-sierra-jeremy-deller> (дата звернення: 30.06.2019)
45. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. /Общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Союмонов: Пер. с англ. С. А. Сидоренко. М. • Политиздат, 1992. 544 с.

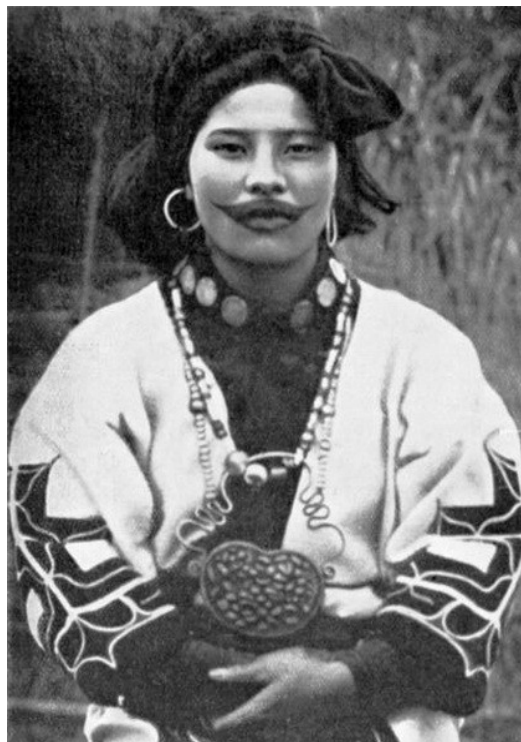
46. Стефанович А. История перманентного макияжа. Часть II: Ретро-путешествие // iColor Magazine : веб-сайт. URL: <https://icolormag.com/pm-history-pt2> (дата звернення: 02.06.2019)
47. Татуированный : відеозапис / реж. Дени де Ла Пательер; в ролях: Луи де Фюнес, Ж. Габен и др.; Les Films Copernic. 1968 г.
48. Татуировка. История, семантика, психология. Культуролог : веб-сайт. URL: <https://researchcommons.waikato.ac.nz/bitstream/handle/10289/798/1997awekotuku.pdf> (дата звернення: 14.02.2019)
49. Уэр К., митроп. Душа и тело – как они соотносятся в православии? Правмир: веб-сайт. URL: <https://www.pravmir.ru/dusha-i-telo-kak-oni-sootnosyatsya-v-pravoslavii/> (дата звернення: 01.03.2019)
50. Филатова С. Энциклопедия татуировок. М.: РИПОЛ классик , 2013. 560 с. URL: https://www.ereading.club/bookreader.php/1029863/Filatova_Enciklopediya_tatuirovok.html (дата звернення: 02.03.2019)
51. Хамбли, Уилфред Дайсон. История татуировки. Знаки на теле: ритуалы, верования, табу. М.: Центрполиграф, 2014. 272 с. URL: http://www.ereading.mobi/bookreader.php/1027725/Hambli_Istoriya_tatuirovki_Znaki_na_tele_ritualy_verovaniya_tabu.html (дата звернення: 27.02.2019)
52. Швец Н.Н. Словарь египетской мифологии / ред. Янцева Л. И. М.: Центрполиграф, 2008. 377 с.
53. Швейцарец Тим Штайнер продал кожу со своей спины коллекционеру искусства. Арт-гид: веб-сайт. URL: <http://artguide.com/news/4666> (дата звернення: 19.08.2019)
54. Штернберг Л. Первобытная религия в свете этнографии. Исследования, статьи, лекции /Под ред. Я. Алькора. Ленинград,: издательство Института народов Севера ЦИК СССР им. П. Г. Смидовича, 1936. 573 с.
55. Элдридж Л. Краски. История макияжа /Пер. О. Фаррелл - М.: ЭКСМО, 2016. 223 с. URL: http://loveread.ec/view_global.php?id=79806 (дата звернення: 02.01.2019)

56. Ead, Hamed A. Cosmetics in Ancient Egypt. The Alchemy web site : веб-сайт. URL: <http://www.levity.com/alchemy/islam23.html> (дата звернення: 22.10.2018)
57. Farmanfarmaian, Fatema Soudavar. Haft Qalam Arayish: cosmetics in the Iranian world // Iranian Studies. Vol. 33, 2000. No. 3/4. PP. 285-326.
58. Gilbert, Steve . The Tattoo History Source Book. Juno Books, 2000. 244 p.
59. Markova, S. YouTube: веб-сайт. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCImAYPZuBNiwoT4tbaIjXyQ/videos> (дата звернення: 07.09.2019)
60. Potapova, A. Instagram: веб-сайт. URL: <https://www.instagram.com/alevtinasoul/?hl=ru> (дата звернення: 15.10.2019)
61. Samadelli, M. et al. Complete mapping of the tattoos of the 5300-year-old Tyrolean Iceman. Journal of Cultural Heritage. 2015. №16. PP. 753–758
62. Te Awekotuku, Ngahuia. Ta moko: Maori tattoo. Auckland, Art gallery, 1997. PP. 109-114. URL: <https://researchcommons.waikato.ac.nz/bitstream/handle/10289/798/1997awekotuku.pdf> (дата звернення: 03.07.2019)
63. Te Awekotuku, N, L.W. Nikora, M. R. Rua, R. Karapu and B. Nunes. Mau Moko. The World of Maori Tattoo. Auckland, Penguin, 2007. 259 p.

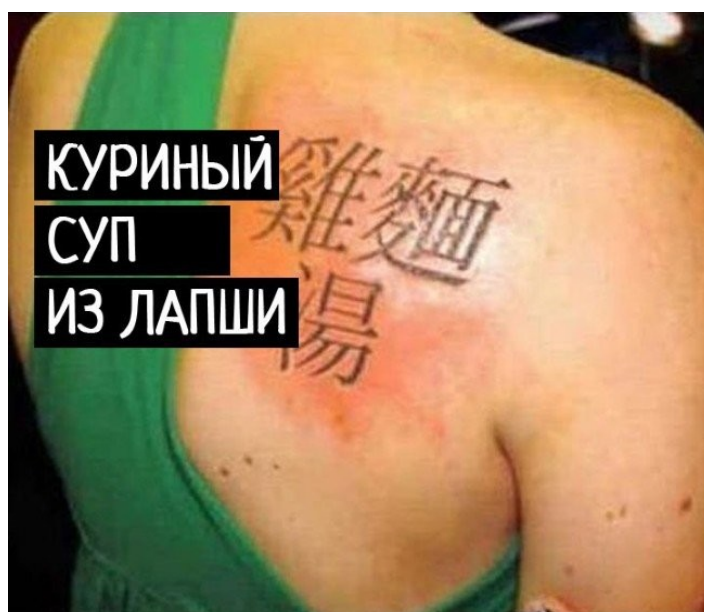
ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1. Альбом ілюстрацій.

1. Жінки з народу Аїну з традиційним татуюванням на губах.

2. Ієрогліфічні татуювання та їх переклад.

3. Сучасні традиційне та естетичне шрамування.

4. Традиційні та довільні естетичні візерунки менді.

5. Історичний та сучасний макіяж: повсякденний варіант та як художній витвір.

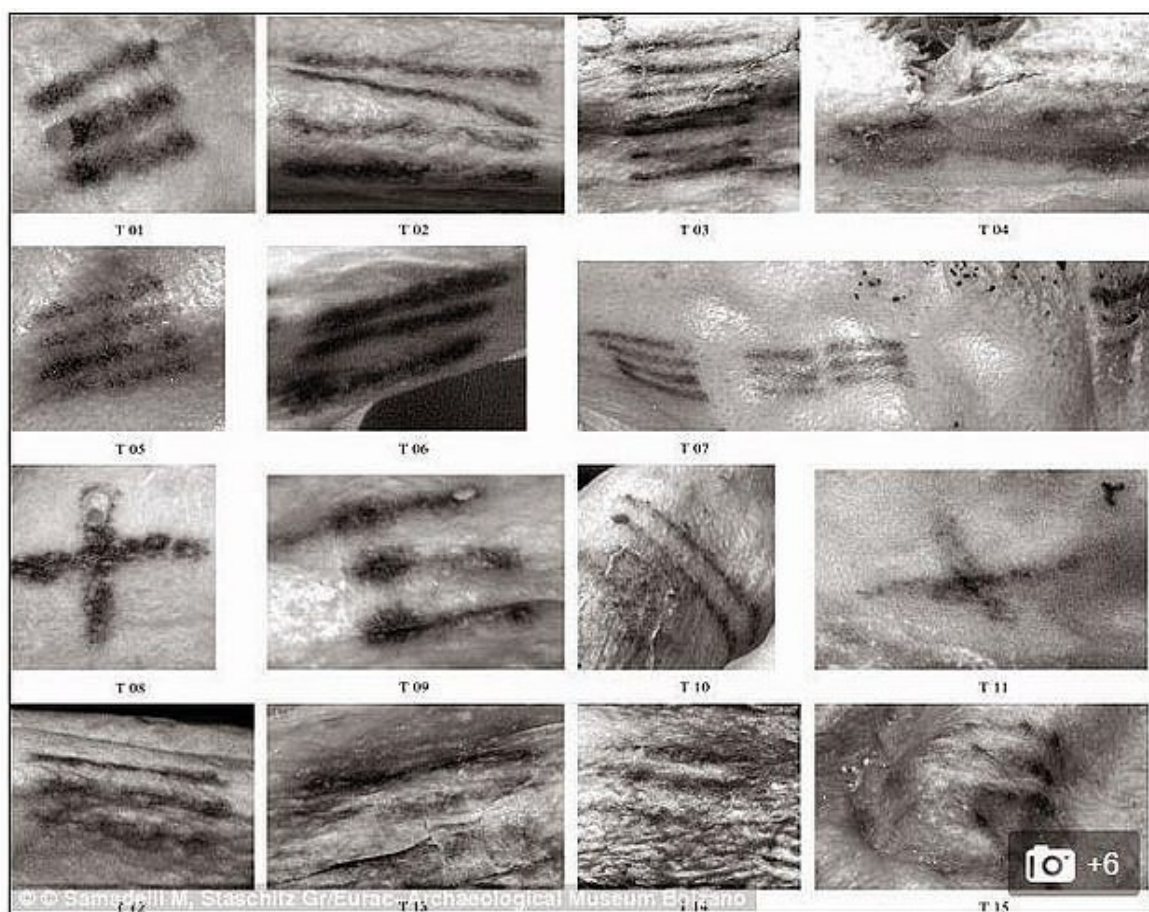

6. Сучасні малюнки на нігтях.

7. Найдавніші з татуювань, віднайдених на тілі мумії.

8. Традиційний та сучасний вигляд татуювання маорі та-моко.

9. Реконструктивні татуювання. Імітація втрати та перекриття.

10. Татуювання мумії «принцеси Укока»

11. Національні форми татуювання: Японія та Таїланд.

12. Татуювання II пол. XIX- поч. XX ст.

13. Сучасна та традиційна стилістики релігійних татуювань.

14. Сучасний розпис по тілу.

15. Давні знахідки татуювань: Єгипет та Філіппіни

16. Сучасні татуювання.

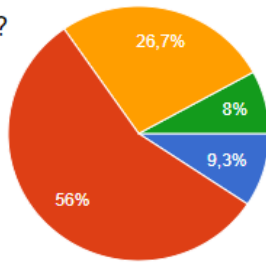

ДОДАТОК 2. Результати власного опитування на тему: «Суспільне сприйняття практики татуювання».

1. Ваш вік?

75 відповідей

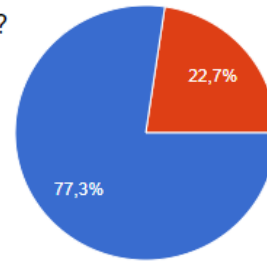
- до 18
- 18-25
- 25-40
- 40+

2. Ваша стать?

75 відповідей

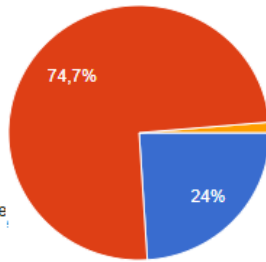
- Жіноча
- Чоловіча

3. Чи маєте Ви татуювання?

75 відповідей

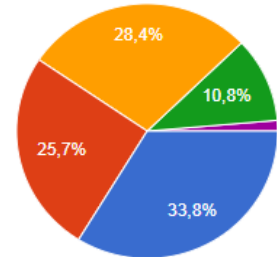
- Так
- Ні
- Було, але видалене

4. Чи хотіли б Ви у майбутньому зробити (додати ще одне) татуювання?

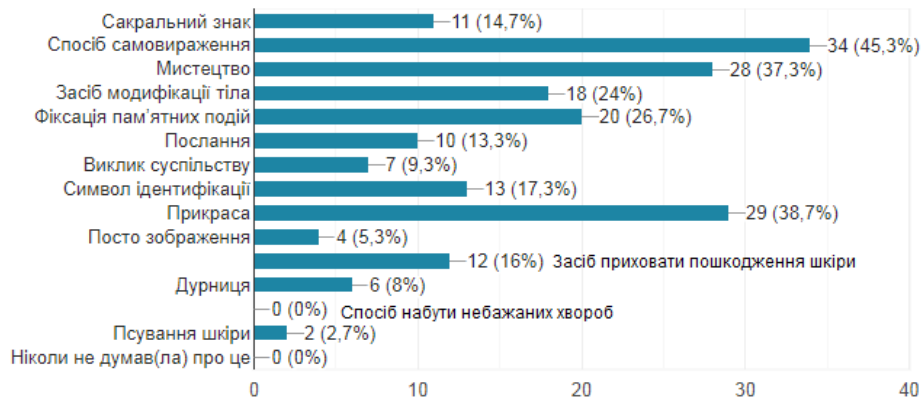
74 відповіді

- Так
- Ні
- Можливо
- Навряд чи
- Ніколи не думав(ла) про це

5. На Ваш погляд, татуювання перш за все, це:

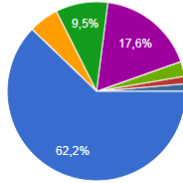
75 відповідей

6. Що впливає на Ваше ставлення до практики татуювання як такої?

74 відповіді

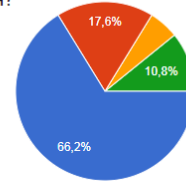
- Особисті погляди
- Думка/приклад близьких
- Мода
- Особистість носія зображення
- Зміст зображень
- Суспільна думка
- Медичні рекомендації
- Ніколи не думав(ла) про це
- все вмісте
- Знання психології підлітків, робота з дорослими над підлітковою психічними травмами..

7. Що для Вас могло б бути (стало) приводом, аби зробити татуювання?

74 відповіді

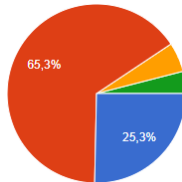
- Виважене рішення
- Спонтанне рішення
- Випадковість
- Ніколи не думав(ла) про це

8. Небайдужа Вам людина вирішила зробити (зробила) ТИМЧАСОВЕ "татуювання". Яким буде Ваше сприйняття рішення(вчинку)?

75 відповідей

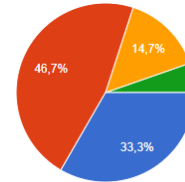
- Схвальне
- Нейтральне
- Негативне
- Ніколи не думав(ла) про це

9. Небайдужа Вам людина вирішила зробити (зробила) ПОСТІЙНЕ татуювання. Яким буде Ваше сприйняття рішення (вчинку)?

75 відповідей

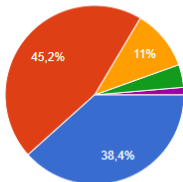
- Схвальне
- Нейтральне
- Негативне
- Ніколи не думав(ла) про це

10. Останнім часом татуювання нерідко виконуються як засіб маскування або естетизації пошкоджень - дефектів, шрамів, післяопераційних рубців тощо. Яке Ваше ставлення до подібної практики?

73 відповіді

- Однозначно схвальне
- Прийнятне
- Нейтральне
- Негативне
- Для мене це незрозуміло
- Ніколи не думав(ла) про це

11. Що, на Ваш погляд, могло б бути (стало) приводом, аби видалити існуюче татуювання?

75 відповідей

